

A középkori és reneszánsz keretes mesét különösen kedvelte, s kalandos és titokzatos történeteinek kereteit a kor sejtéseinek és aggodalmainak, fölismeréseinek és bizonytalanságainak atmoszférájával töltötte meg, egyszer játékos iróniával, máskor szorongó csapongással, majd meg tettetett naivitással. Különös érzéke volt a muzikalitáshoz, a zenei szerkesztéshez és szövegalkotáshoz. Írt olyan verseket — mint napjainkban nálunk néha Weöres Sándor —, amelyeknek fogalmi jelentése alig volt, csak nagyszerű zenei szuggesztívója. Elbeszélései, regényei egyes részletei elé pedig nemegyszer nemcsak zenei jelzéseket írt, hanem olyan szócsoportokat, szósorozatokat is, amelyeknek ugyan semmi beszédértelme nem volt, volt viszont remek muzsikájuk. Hasonlóképp kitűnően élt a jelképek lehetőségével s még inkább a természet és az emberalkotta világ színeinek és árnyalatainak bangulati sugalmaival. Így az impresszionizmus is, szimbolizmus is elődei közé számítja.

Egyszóval: nem a nagy alkotók, hanem a nagy kezdeményezők sorába tartozott.

LUDWIG TIECK

A szőke Eckbert

Valahol a Harzban élt egy lovag, akit általában csak a szőke Eckbertként emlegettek. Úgy negyvenéves volt, alig középtermű. Sápadt, beesett arcát rövid, világosszőke haj keretezte, mely sima és sűrű volt. Nagyon csöndesen élt magában, szomszédai viszálykodásaiba soha nem keveredett, s nem is igen látták kis kastélyának körfalán kívül. A felesége épp ugyanúgy kedvelte a magányt, láthatóan mindketten szívből szerették egymást, és szokásosan csak arról panaszkodtak, hogy az ég nem akarja gyermekkel megáldani a házasságukat.

Eckbertnél csak ritkán fordultak meg vendégek, s ha mégis, miattuk szinte semmit nem változtatott élete szokásos folyásán, melyen a mértékletesség uralkodott, és úgy tűnt benne mindent a takarékoság irányít. Eckbert ilyenkor derűs és jókedvű volt, s csak ha egyedül maradt, lehetett nála egyfajta zárközöttség, csöndes, visszafogott melankóliát észrevenni.

Senki nem jött olyan gyakran a várba, mint Philipp Walther, az a férfi, akihez Eckbert igazán ragaszkodott, mert benne olyan gondolkodásmódra lelt, mely legtöbbször neki is sajátja volt. Amaz voltaképp Frankföldön lakott, de gyakran félénél is hosszabb ideig Eckbert várának közelében tartózkodott, és azzal foglalkozott, hogy gyógynövényeket és köveket gyűjtött, majd rendszerezte őket. Kis vagyonából élt, és nem függött senkitől. Eckbert gyakran elkísérte magányos sétáira, és egyre bensőségesebb barátság fűzte őket egymáshoz.

Vannak órák, mikor az embernek nehezére esik a barátja előtt takargatni a titkot, melyet addig sok gonddal rejtett el; a lélek ellenállhatatlan ösztönzést érez ilyenkor, hogy teljesen föltárulkozzék, és megossza a másikkal a legbensőbb dolgokat is, hogy így a barátság még mélyebbé váljék. Az ilyen pillanatokban nyílnak meg egymásnak az érzékeny lelkek, ám némelykor az is megesik, hogy egyikük aztán visszaretten az ismeretségtől.

Már őszt volt, mikor egy ködös estén Eckbert barátjával és a feleségével, Berthával a kandalló tűzénél üldögélt. A láng éles fénye áthatott a szobán, és a mennyezeten táncolt. Az éjszaka feketén nézett be az ablakokon, és odakünn a fák reszkettek a nyirkos hidegtől. Walther panaszkodott, hogy visszafelé még hosszú út vár rá. Eckbert azt ajánlotta,

maradjon náluk; az éj egyik felét töltse velük meghitt beszélgetéssel, s azután alhat reggelig a ház egyik szobájában. Walther elfogadta a meghívást, akkor bort hoztak és az estebédet, fát raktak a tűzre, s a barátok beszélgetése is derüesebbé, meghittebbé vált.

Mikor leszedték a vacsoraasztalt, és a cselédek újra eltávoztak, Eckbert kézen fogta Walthert, és így szólt: Barátom, egyszer meg kellene hallgatnod a feleségem ifjúságának történetét, mely eléggé különös. — Szívesen, mondta Walther, és újból körbeülték a kandallót.

Pontosan éjfél volt, a hold ki-kipillantott az elúszó felhők mögül. Nem szabad tolakodónak tartanod, kezdte Bertha, de a férjem azt mondja, te olyan nemesen gondolkozol, hogy bűn lenne előled bármit eltitkolni. Ám ne tartsd mesének az elbeszélésemet, ha mégoly különösen hangzik is.

Egy faluban születtem, apám szegény pásztor volt. A szüleim háztartása nem volt a legfényesebb, nagyon gyakran azt sem tudták, hogy kenyeret honnan vegyenek. Ami azonban még ennél is inkább ekeserített, az volt, hogy apám és anyám gyakorta összeszólkoztak a szegénységük miatt, és ilyenkor keserű vádakkal illették egymást. Egyébkor pedig mindig csak azt hallottam, hogy én egy együgyű, ostoba gyerek vagyok, aki a legegyszerűbb dolgot sem tudja elvégezni — és valóban, mód fölött ügyetlen és szerencsétlen voltam, mindent kiejtettem a kezemből, nem tanultam meg se varrni, se fonni, a gazdaságban semmi hasznomat nem vették. Csak a szüleim nyomorúságát értettem meg kitűnően. Gyakran ültem a sarokban, és arról álmodoztam, hogyan segítenék nekik, ha váratlanul meggazdagodnék; hogyan boritanám el őket arannyal, ezüsttel, hogy örülnek a csodálkozásuknak. Azután szellemeket láttam felém lebegni, akik föld alatti kincseket földtek föl nekem, vagy kis kavicsokat kaptam tőlük, melyek drágakövekké változtak; egyezőval, a csodálatos képzetek annyira elfoglaltak, hogy mikor aztán föl kellett kelnem, és segítenem vagy vinnem valamit, még sokkal ügyetlenebbnek mutatkoztam, mert a fejem zsongott a legkülönlegesebb ábrándoktól.

Az apám mindig nagyon dühös volt rám, hogy ilyen haszontalan kolonc vagyok a nyakán, ezért aztán gyakran bánt velem, kegyetlenül, és csak ritkán szólt hozzám barátságosan. Így lettem mintegy nyolcéves, és a szüleim komolyan el kezdtek foglalkozni azzal, hogy valamit csinálnom vagy tanulnom kellene. Apám úgy gondolta, csak makacsság vagy restség a részemről, hogy henyéléssel töltöm napjaimat, megelégette, és leírhatatlan fenyegetésekkel gyötört. De hogy ez sem használt, kegyetlenül megvert, és azt mondta, ez a büntetés mindennap meg fog ismétlődni, mivel én úgyis csak egy hasznavetetlen teremtmény vagyok.

Teljes szívből zokogtam egész éjszaka. Úgy éreztem, végtelenül elhagyatott vagyok, és annyira sajnáltam magam, hogy meg akartam halni. Rettegtem a virradattól, és egyáltalán nem tudtam, mihez kezdjek, azt kívántam, bárcsak mindenféle dologban jártas lennék és sehogysem értettem, hogy miért vagyok én együgyűbb, mint a többi ismerős gyerek. Közel álltam a kétségbeeséshez.

Mikor pirkadt, fölkeltem, és anélkül, hogy tudtam volna, mit teszek, kinyitottam kis kunyhónk ajtaját. A szabad mezőn álltam, és hamarosan egy erdőbe jutottam, melybe még alig szűrődött be a világosság. Egyre csak mentem, körül se néztem, nem éreztem a fáradtságot, mert mindig azt hittem, hogy apám utolér, és a szökésemen fölbőszülve, még kegyetlenebbül bánik majd velem.

Mikor ismét kiléptem az erdőből, a nap már meglehetősen magasán járt, és valami sötét dolgot láttam magam előtt, amit vastag ködtakaró borított. Hamarosan dombokra kellett fölkapaszkodnom, majd sziklák közt kanyargó úton mennem, mígnem végül rájöttem, hogy bizonyára a szomszédos hegységben vagyok, s ettől aztán elfogott a félelem az elhagyatott vidéken. Mert én a síkságon még nem láttam hegyeket, és maga a pusztaság szó, hogy „hegy”, mikor beszélni hallottam róla, iszonyatosan csengett gyermeki fülemnek. Visszafordulni

nem volt merszem, hiszen épp a félelem hajtott egyre előre; gyakran néztem körül ijedten, ha a szél átfúj a fejem fölött a fák koronáján, vagy ha egy távoli reccsenés hangja ért hozzám a délelőtt csöndjében. Mikor végre aztán szénégetőkkel és bányászokkal találkoztam, és idegen kiejtésüket hallottam, a rémülettől majdnem eszméletlenül estem össze.

Falvakon vágtam át, és koldultam, mert már megéheztem és megszomjaztam — ha kérdeztek egészen jól boldogultam a válasszal. Négy napja gyalogolhattam, amikor egy kis ösvényre léptem, mely mind messzebbre vitt a nagy úttól. Körülöttem a szikláknak más, sokkal furcsább alakjuk volt. A szirtek úgy heverték egymáson, hogy látszólag az első szélroham összevissza dobálhatta volna őket. Nem tudtam, továbbmenjek-e. Addig éjszakánként mindig az erdőben vagy egy félreeső juhász kunyhóban aludtam, mivel épp a legszebb évszak ideje volt. Itt azonban nem leltem semmiféle emberi lakhelyre, és nem is reménykedtem, hogy ezen a vad vidéken találok ilyet. A sziklák egyre borzasztóbbak voltak, gyakran szorosan a legszédítőbb szakadék mentén vezetett az út, és végül már az ösvény is elfogyott a lábam alól. Teljesen elkeseredve sírtam, kiabáltam, s a sziklák szörnyűségesen verték vissza a hangomat. Aztán, hogy leszállt az éj, kerestem magamnak egy mohás helyet, hogy ott lepihenjek. Nem tudtam aludni, a legkülönösebb hangokat hallottam az éjszakában. Előbb azt hittem vadállatok, aztán hogy a sziklák közt a panaszos szél nyögése, majd hogy ismeretlen madarak. Imádkoztam, és csak későn, hajnaltájban aludtam el.

Az arcomba világító nappali fényre ébredtem. Elöttem egy meredek szikla tornyosult; fölkapaszkodtam a tetejére, azt remélve, hogy onnét fölfedezhetem a vadonból kivezető utat, s talán házakat vagy embereket is látok. Ám mikor ott fönt álltam, csakúgy mint körülöttem, mindenre köd telepedett, ameddig csak a szem ellátott. Az ég szürke volt és borús, és szemem egyetlen fát vagy tisztást sem tudott fölfedezni, de még bokrot sem, csupán azokat a cserjéket, melyek magányosan és bánatosan törekedtek fölfelé a szikla keskeny hasadékaiban. Leírhatatlan, micsoda vágyat éreztem, hogy megpillantsak egy embert, még akkor is, ha tartanom kéne tőle. Ugyanakkor az éhség is gyötört, leültem, és elhatároztam, hogy meghalok. Kis idő múlva azonban mégis győzött bennem az élniakarás. Föltápászkodtam, és könnyek közt, sóhajtozva gyalogoltam egész nap. A végén majdnem elájultam, fáradt voltam és kimerült, nem kívántam az életet, ám a haláltól is rettegetem.

Estefelé mintha kissé barátságosabbá vált volna körülöttem a táj, újraéledtek a gondolataim és a vágyaim, minden zsigeremben föltámadt az életösztön. Most a távolból egy malom zaját véltem hallani. Meggyorsítottam a lépteim, és milyen jól, mily könnyűnek éreztem magam, mikor tényleg elértem a sziklasivatag határát. Újra erdőket és réteket, távoli szép hegyeket láttam magam előtt. Olyan volt, mintha a pokolból a paradicsomba léptem volna, az elhagyatott vidék és saját szerencsétlenségem sem tűnt már egyáltalán olyan rettenetesnek.

A remélt malom helyett egy vízesésre bukkantam, ami persze jócskán csökkentette az öröömöm. Tenyerembe éppen egy kortyot merítettem a patakból, mikor úgy tűnt, mintha a közelből halk köhögést hallanék. Még soha olyan boldog meglepetés nem ért, mint ebben a pillanatban. Közelebb érve az erdő szegleténél megpillantottam egy öregasszonyt, aki pihenni látszott. Csaknem tetőtől talpig feketébe volt öltözve, fekete kázmza fődte a fejét és az arca nagy részét is, a kezében mankót tartott.

Hozzáléptem, és a segítségét kértem. Ő leültetett maga mellé, kenyérrel és egy kevés borral kínált. Míg ettem, csikorgó hangján egy szent éneket énekelt. Mikor a végére ért, azt mondta, kövessem.

Nagyon megörültem az öregasszony hívásának, bármily különösnek tűnt is a hangja és egész lénye. Mankójával meglehetősen fürgén járt, ám az arca minden lépésnél úgy eltorzult, hogy eleinte mindig elfogott a nevetés. A vad szirtek messze mögöttünk maradtak, egy szép réten mentünk keresztül és egy hosszabb erdőn. Mikor kiléptünk az erdőből, a nap éppen lehanyatlóban volt. Soha nem fogom elfelejteni annak az estének a

képét, azt az érzést. Minden beleolvadt a bársonyos bíborba és aranyba, a fák koronája az alkonyat vörösébe ért, és a mezőkre csodálatos fény borult. Az erdő, a fák levelek nem mozdultak, a tiszta ég olyan volt, mintha a paradicsom tárult volna föl, és csak a források csobogása s időről időre a faágak keserédes suttogása törte meg a derűs csöndet. Fiatal lelkem most először sejtette meg a világot és annak dolgait. Magamról és vezetőmről megfelelkezve szemem és lelkem egyre az arany felhők közt szárnyalt.

Aztán fölkapaszkodtunk egy dombra, melyet nyírfákkal ültettek be. A magasból nyírekkel teli zöld völgybe lehetett látni, és lent a fák közt egy kis kunyhó búj meg. Vidám ugatással közeledett felénk egy fürgé kicsi kutya, és nemsokára farkcsóválva ugrált az öregasszonyra, majd miután engem minden oldalról megnézett, vidám ugrándozással visszatért hozzá. Ahogy a dombról ereszkedtünk lefelé, csodálatos dalt hallottam, úgy tűnt, a kunyhóból — egy madár énekelt:

*Erdőmagány
Mily jó is, ha
holnap, mint ma
És még soká
Örömöm vagy,
Erdőmagány*

Ezt a pár sort ismételte szüntelen — ha le kéne írnom, olyan volt, mint mikor vadászskürt és schalmei* együtt szólnak messze a távolban.

Végtelen kíváncsiságtól hajtva, anélkül, hogy az öregasszony engedélyére vártam volna, beléptem vele együtt a kunyhóba. Már beállt a sötétség; mindenütt szép rend volt, egy faliszekrényen néhány kehely állt, az asztalon szokatlan formájú edények, és az ablaknál csillogó kalicka lógott, benne egy madár, s valóban ez énekelt az imént. Az öregasszony zihált, és köhögött, úgy tűnt, többé nem is tudja abbahagyni, de aztán megsimogatta a kiskutyát, beszélt a madárhoz, mely csak a szokásos dallal válaszolt neki. Egyébként az öregasszony egészen úgy csinált mindent, mintha én ott sem lettem volna. Amint így figyeltem, valami borzongás futott át rajtam, mert az arca állandó mozgásban volt, s ráadásul az öregségtől a feje is reszketett, úgyhogy egyáltalán nem tudtam, valójában hogyan is néz ki.

Miután kipihente magát, lámpát gyújtott, megterített egy egészen kicsi asztalt, és föltálalta a vacsorát. Most nézett csak utána, hol is vagyok, és rám szólt, hogy üljek az egyik fonott nádszékre. Így hát leültem vele szembe, a lámpa kettőnk közt állt. Csontos kezét összekulcsolta, és hangosan imádkozott, miközben szokás szerint grimaszolt, amitől csaknem megint elnevettem magam, de nagyon vigyáztam, hogy föl ne mérgesítem.

Vacsora után ismét imádkozott, azután megmutatta az ágyamat egy alacsony és szűk kamrában. Ő a szobában aludt. Hamarosan elnyomott az álom, szinte elkábultam, de éjszaka néhányszor fölriadtam, és akkor hallottam, hogy köhög az öregasszony, beszélget a kutyával, meg közbe-közbe a madárral is, ami, látszólag álmában, mindig csak egy-egy szót énekelt a dalból. Mindez, az ablak alatt susogó nyírfák, meg a távolban egy csalogány éneke együtt olyan csodálatos volt, hogy úgy éreztem magam, mintha nem fölébredtem, hanem csak egy másik, még különösebb álomba estem volna.

Reggel az öregasszony ébresztett, és nem sokkal később dolgozni küldött. Fonom kellett, amit hamarosan megtanultam, s amellet gondoskodnom a kutyáról és a madárról. Gyorsan beleszoktam a háztartásba, a környező tárgyak egytől egyig ismerősökké lettek.

* Arab eredetű, 6—7 lyukú nádnyelven, Európában főként a lovagi zene révén ismertté vált hangszer. Az oboa és a klarinét őseként tartják számon.

Úgy éreztem, mindez így van jól, s többé nem is gondoltam rá, hogy valami furcsát találjak az öregasszonyon, eszembe sem jutott, hogy a lakás mesebeli helyen van, távol az emberektől, vagy hogy a madáron bármi rendkívüli is volna. A szépsége fölött nem tudtam napirendre térni, mert a tolla a szivárvány minden elképzelhető színében ragyogott. A nyakán és a begyén a leggyönyörűbb halványkék váltakozott a legtűzezebb vörössel, és mikor énekelt, büszkén fölfújta magát, s a tollai így teljes pompájukban mutatkoztak meg.

Az öregasszony gyakorta elment, és csak este tért vissza. Ilyenkor a kutyával elébe mentem, és ő gyermekének, lányának nevezett. Végül szívből megszerettem, minthogy lelkünk, különösen gyermekkorban, mindenhez hozzászokik. Esténként olvasni tanított, amit hamarosan megtanultam, és az olvasás aztán végtelen öröm forrása lett magányomban — volt ott néhány régi könyv, tele csodálatos történetekkel.

Ha visszagondolok, még mindig különös számomra az akkori életem. Emberi lényektől messze, mindig otthon, a kis családi körben — hiszen a kutya és a madár ugyanolyanok voltak nekem, mint egyébként csak a régi barátok szoktak lenni. A kutya különös nevét azóta sem tudom visszaidézni, pedig mily gyakran szölongattam annak idején.

Négy évig éltem így az öregasszonnyal, és tizenkét éves lehettem, mikor végre jobban megbízott bennem, és fölfedett előttem egy titkot. A madár ugyanis mindennap tojt egy tojást, melyben vagy egy szem gyöngy, vagy pedig egy drágakő rejtőzött. Már régóta figyeltem, hogy az öregasszony titokban tett-vett a kalickában, de nem nagyon foglalkoztatott a dolog. Most rám bízta a földadat, hogy a távollétében összeszedjem ezeket a tojásokat, és furcsa alakú edényekbe gyűjtsem őket. Hagyott nekem ennivalót, és ezután már hosszabb ideig elmaradt, hetekig, hónapokig. Kis rokkám zümmögött, a kutya ugatott, a csodálatos madár énekelt, és amellet minden olyan csöndes volt a környező vidéken, hogy egész idő alatt egyetlen szélviharra vagy zivatarra sem emlékszem. Ember nem tévedt arrafelé, vadállat sem jött közel a lakásunkhoz, elégedett voltam, és dolgoztam nap nap után — talán akkor lehetne igazán boldog az ember, ha élte mindvégig ilyen zavartalan nyugalomban telhetne.

Abból a kevésből, amit olvastam egészen csodálatos meséket találtam ki magamnak a világról és az emberekről, s ezekben mindig mi szerepeltünk a barátaimmal: ha mulatságos emberekről volt szó, nem tudtam őket másként elképzelni, mint a kis spitzet, a fényes dámák olyanok voltak, mint a madár, az öregasszonyok, mind mint az én csodálatos öreganyám. Olvastam valamit a szerelemről is, és azután képzeletben csodás történeteket jászottam el. Elképzeltem magamanak a világ legszebb lovagját, fölruháztam minden kiválósággal anélkül, hogy minden fáradozásom dacára tudtam volna, hogyan néz ki: de azért igazán sajnáltam magam, ha már elmúlt a szerelme irántam. Ilyenkor azután gondolatban, de néha még fennhangon is hosszú, megható beszédeket intéztem hozzá, hogy újra elnyerjem a tetszését. — Hiába is mosolyogtok! Ma már persze mind fölötté állunk ezen ifjúkori éveknek.

Most már szívesebben maradtam egyedül, hiszen akkor magam voltam a ház úrnője. A kutya nagyon szeretett, és mindenben a kedvemben járt, a madár dalával válaszolt a kérdéseimre, rokkám szüntelenül serényen pörgött, és igazában soha nem vágytam arra, hogy bármi is megváltozzék. Mikor az öregasszony hazatért hosszú útjáról, megdicsért a gondosságomért, és azt mondta, hogy a háztartásban sokkal nagyobb a rend, amióta én is hozzátartozom. Örült a növekedésemnek, egészséges külsőmnek, egyszóval egészen úgy bánt velem, mintha az édes lánya lettem volna.

Nagyon jóra való vagy, gyermekem! — szól egyszer csikorgó hangján, ha így haladsz, mindig is jól megy majd sorod; ám soha nem boldogul az ember, ha a jó útról letér, s a büntetés, ha késik is, nem marad el. Akkor éppen nem nagyon figyeltem rá, mivel szüntelenül sürgölődtem-forgolódtam, nagyon élénk leány voltam; éjszaka azonban újra eszembe jutott mit mondott az öregasszony, és el nem tudtam képzelni, mit akart ezzel.

Minden szót meghánytam-vettem — alkalmasint olvastam is a gazdagokról — mígnem végül fölötltött bennem, hogy a gyöngyök és drágakövek talán valamiféle értékes dolgok lehetnek. Ez a gondolat hamarosan még világosabbá vált a számomra. De vajon mit akarhatott mondani a helyes úttal? Még mindig nem fogtam föl teljesen a szavai értelmét.

Ekkor tizennégy éves voltam — azért szerencsétlen az ember, mert az értelmét csak arra kapja, hogy lelkének tisztaságát elveszítse. Teljesen tisztában voltam vele: csak rajtam áll, hogy az öregasszony távollétében elvigyem a madarat és a drágaságokat, és velük együtt fölkeressem a Világot, amelyről olvastam. Akkor talán rátalálhatnék a világszép lovagra is, aki szüntelenül az eszemben járt.

Kezdetben ez a gondolat sem volt egyéb, mint a többi, de rokkámnál ülve akaratom ellenére újra meg újra visszatért, és annyira belefeledkeztem, hogy már láttam is magamat pompásan fölkesztve lovakok és hercegek körében. Amikor így elfeledkeztem magamról, aztán föltekintettem, és csak a kis lakást láttam magam körül, igazi csalódottságot éreztem. Egyébként, ha a munkámat elvégeztem, az öregasszony többet már nem törődött velem.

Egy nap gazdasszonyom újból elment, és azt mondta, hogy ez alkalommal a szokásosnál is tovább elmarad, mindenre alaposan ügyeljek, és okosan bánjak az időmmel. Valami furcsa szorongással búcsúztam tőle, mert úgy éreztem, hogy többé nem látom már. Sokáig néztem utána, és magam sem tudtam, mitől félek annyira; mintha anélkül, hogy világosan tudatában lettem volna, már készen állt volna a tervem.

Soha nem gondoskodtam olyan serényen a kutyáról és a madárról, mint akkor, s így még közelebb kerültek a szívemhez. Már néhány napja távol volt az öregasszony, mikor azzal a szilárd elhatározással keltem föl, hogy a madárral együtt elhagyom a kunyhót, és fölkeresem az úgynevezett világot. Félelem szorongatta a szívem, és megint inkább maradtam volna, de ez is ellenemre volt. Különös küzdelem zajlott a lelkemben; mintha két szellem tusakodott volna bennem. Az egyik pillanatban még oly szépnek találtam a csöndes magányt, majd aztán csodálatos sokszínűségével újból magával ragadott egy új világ képe.

Nem tudtam mihez kezdjek, a kutya föl-fölugrált hozzám, a napfény derűsen ömlött el a mezőkön, a zöld nyírek szikráztak. Az az érzésem támadt, hogy nagyon sürgősen cselekednem kell, így hát fogtam a kiskutyát és megkötöttem a szobában, azután a kalickát a madárral együtt a hónom alá vettem. A kutya forgolódott és vinnyogott a szokatlan bánásmód miatt. Könyörgő szemekkel nézett rám, de félttem magammal vinni. Még egy edényt magamhoz vettem, amelyben drágakövek voltak, a többit otthagytam.

Amint kiléptem velem az ajtón, a madár különös módon hátrafordította a fejét, a kutya pedig minden erejével azon volt, hogy kövessen, hiába.

Elkerülve a vad sziklák felé vezető utat, az ellenkező irányba indultam. A kutya mindegyre ugatott, szűkölt, ami mélyen megindított; a madár olykor-olykor dalba fogott volna, de hogy vittem, bizonyára nehezebbre esett.

Amint messzebbre jutottam, egyre gyöngébben hallatszott az ugatás, és végül egészen elhalt. Sirtam, és csaknem újra visszafordultam, de továbbhajtott a vágy, hogy valami újat lássak.

Már túljutottam néhány hegyen és erdőn, amikor beesteledett, és kénytelen voltam betérni egy faluba. Nagyon elcsigázott voltam, amikor a fogadóba léptem — szobát és ágyat adtak nekem. Viszonylag békésen aludtam, csak az nyugtalanított, hogy az öregasszonyról álmodtam.

Meglehetősen egyhangúan telt az utam, ám minél messzebb jutottam, annál inkább kínozott az öregasszony és a kis kutya képe; az járt az eszemben, hogy segítségem nélkül az állat bizonyára éhen pusztul majd, az erdőben járva meg gyakran azt képzeltem, rögvest elém toppan az öregasszony. Így, könnyek között, sóhajtozva haladtam utamon. Ha megpihentem, s a földre tettem a kalickát, a madár rögtön rákezdett csodálatos dalára, s ilyenkor élénken idéződött föl bennem a szép elhagyott vidék. Lám, mily feledékeny az

ember, úgy gondoltam hajdan, gyermekkori vándorlásom sem volt olyan keserves, mint ez a mostani, s azt kívántam, bárcsak az az idő jönne vissza.

Eladtam néhány drágakövet, és többnapos vándorlás után egy faluba jutottam. Ahogy beértem, elszállt minden bátorságom, megrémültem, és nem tudtam az okát. Hamarosan rájöttem azonban, hogy a szülőfalumban járok. Mélységesen megrendültem! Arcomon patakzottak a könnyek, amelyeket ezer különös emlék indított meg. Sok minden megváltozott, új házak épültek, mások, melyeket annak idején emeltek, már leomlottak, kiégett romokat is láttam. Minden jóval kisebb, szűkösebb volt, mint gondoltam. Kimondhatatlanul örültem, hogy annyi év után viszontláthatom a szüleimet. Megtaláltam a kis házat, a jól ismert küszöböt — az ajtó kilincse is éppolyan volt, mint régen, úgy éreztem, mintha csak egy nappal azelőtt nyomtam volna le. A szívem féktelenül kalapált, izgatottan nyitottam be — ám teljesen idegen arcok bámultak rám a szobából. A Márton juhász után érdeklődtem, és azt válaszolták, hogy a feleségével együtt már három éve halott. — Gyorsan visszahúzódtam, és hangos sírással hagytam magam mögött a falut.

Olyan szépen elgondoltam, hogyan lepem meg a szüleimet a kincseimmel. A különös véletlen folytán valóra vált, amiről gyermekkorig álmodtam — és most minden hiába, nem tudnak már velem örülni, és amire leginkább vágytam egész életemben, örökre elveszett a számomra.

Egy barátságos városban kis kertes házat béreltem, és fölfogadtam egy gazdasszonyt. A világ nem tűnt oly csodálatosnak, mint elképzeltem, de valamennyire megfeledkeztem az öregasszonyról és a vele töltött időről, s mindent egybevéve igazán elégedetten éltem.

A madár már régen elnémult, ezért aztán megrettentem, mikor egyik éjszaka váratlanul újból rákezdett, mégpedig egy másik, megváltozott dalra. Így énekelt:

*Erdőmagány,
Ó hol vagy már!
Távol tőled
Régóta bár —
Nem feledlek
Erdőmagány!*

Egész éjjel nem tudtam aludni, minden újra fölidéződött bennem, és éreztem, most még inkább mint annak idején, hogy vétkeztem. Mikor fölkeltem, nem tudtam ránézni a madárra, mindenüvé követett a pillantása, szorongással töltött el a jelenléte. Föl sem hagyott többé a dallal, mind hangosabban, élesebben énekelt. Minél tovább figyeltem, annál inkább megrémültem. Végül kinyitottam a kalickát, torkon ragadtam, és elszántan összeszorítottam az ujjaimat. Ő könyörgően nézett rám, elengedtem, de már halott volt. — A kertben temettem el.

Ezek után a gazdasszonyomtól kezdtem félni. Azt gondoltam egyszer még meglöp, vagy talán meg is öl. Már régóta ismertem egy fiatal lovagot, aki igen tetszett nekem — neki adtam a kezem. — És ezzel Walther úr, végére is értem a történetemnek.

Akkor kellett volna látnod — sietett közbeszólni Eckbert —, a fiatalságát, a szépségét, hogy mily utolérhetetlen bájít kölcsönzött neki magányos neveltetése. Olyan volt számomra, mint egy csoda, és leírhatatlanul szerettem. Nem volt vagyonom, de szerelme által ilyen jómódba jutottam. Ide költöztünk, és eddig még soha, egyetlen pillanatra sem bántuk meg ezt a frigyet.

Fecsegésünk mélyen az éjszakába nyúlt — szólt ismét Bertha — térjünk aludni.

Fölállt, és a szobájába indult. Walther kézcsókkal kívánt neki jóéjszakát, és így szólt: Nemes hölgy, köszönöm, tisztán magam előtt látlak a különös madárral, vagy amint a kis Burkust eteted.

Walther is lefeküdt — csak Eckbert járt álmatlanul föl s alá a teremben. — Hát nem balga az ember? — szólt végül. Először azt akarom, hogy a feleségem elmesélje a történetét, most pedig már bánom, hogy bizalommal voltam — nem fog-e vele Walther visszaélni? Nem mondja-e el majd másoknak? Vagy, mert ilyen az emberi természet, nem vet-e szemet a drágaköveinkre, s alattomban nem sző-e terveket?

Eszébe jutott, hogy Walther nem búcsúzott tőle oly szívélyesen, mint természetes lett volna, ha ilyen bizalommal vannak iránta. Ha a lélekben egyszer gyökeret ver a gyanú, minden csekélységben megerősítésre lel. Később Eckbert elszégyellte magát, hogy derék barátját ilyen alantas gyanúval illette, ám mégsem tudott szabadulni a gondolattól. Egész éjen át így vívódott, s alig jött a szemére álom.

Bertha beteg volt, és nem jelent meg a reggelinél. Walther ezzel látszólag nemigen törődött, és a lovagtól is meglehetősen közömbösen búcsúzott el. Eckbert nem tudta mire vélni viselkedését. Meglátogatta a feleségét, az forró lázban feküdt, és azt mondta, bizonyára az éjszakai beszélgetés zaklatta föl.

Ezután az este után Walther csak ritkán fordult meg barátja várában, és ha el is jött, egy-két semmitmondó szó után távozott. Eckbertnek kimondhatatlanul fájt viselkedése; Bertha és Walther előtt titkolta ugyan, de nem lehetett észre nem venni zaklatottságát.

Bertha betegsége egyre komolyabbá vált, arcáról eltűnt a szín, a szeme lázban égett, s az orvos is gonderheltnek látszott. Egy reggel aztán az asszony ágyához hívatta a férjét, a szolgálokat kiküldte.

Kedves uram, kezdte, valamit el kell mondanom neked, ami ha mégoly csekélységnek tűnhet is, csaknem az örületbe kergetett, s fölemészti az egészségemet. — Tudod, hogy bár gyakorta beszéltem a gyermekkoromról, minden erőfeszitésem ellenére sem tudtam soha visszaemlékezni a kis kutya nevére, akivel pedig oly sokat foglalkoztam. Azon az estén a búcsúzáskor Walther hirtelen így szólt hozzám: tisztán magam előtt látlak, amint a kis Burkust eteted. Véletlen csupán? Vagy kitalálta? Vagy tudja, és szándékosan említette meg? Hogyan függ össze a sorsom ezzel az emberrel? Igyekszem ugyan meggyőzni magam, hogy mindez csak különös képzelődés, de nem sikerül — egész biztosan nem az. Mit szólnsz ehhez, Eckbert?

Eckbert mélyen megindulva nézte a feleségét, s némán gondolkozott, azután néhány vigasztaló szóval otthagya az asszonyt. Leírhatatlanul zaklatott állapotban járt-kelt egy félreeső szobában. Hosszú éveken át nem volt más társasága, mint Walther, s most ez az ember az egyetlen a világon, akinek léte nyomasztja és kínozza őt. Úgy érezte, derűs és könnyű lehetne az élete, ha félre tudná állítani az útjából. Fogta hát az íját, és hogy gondolatait elterelje, vadászni ment.

Viharos téli nap volt, magas hó borította a hegyeket, és lenyomta a fák ágait. Eckbert céltalanul bolyongott, a homlokát ellepte az izzadság, s hogy vadra sem lelt, rosszkedve egyre nőtt. Hirtelen mozogni látott valamit a távolban: Walther volt az, aki mohát gyűjtött a fákról. Eckbert anélkül, hogy tudta volna mit cselekszik, célba vette — Walther visszafordult, egy néma figyelmeztető mozdulatot tett, de a nyílvevő akkor már kirepült, Walther pedig elvágódott.

Eckbert megkönnyebbült, megnyugodott, ám iszonyatos érzés kezdte rögtön hazafelé kergetni. Hosszú utat kellett megtennie, mert messze betévedt az erdőbe. — Mire hazaért, Bertha már nem élt; halála előtt sokat beszélt Waltherről és az öregasszonyról.

Eckbert ezután hosszú ideig a legteljesebb magányban élt. Mindig is mélabús volt, mert nyugtalanította hitvese különös története, és rettegett attól, hogy valamilyen szerencsétlenség fog történni, most azonban teljesen meghasonlott. Szüntelenül barátja lebegett a szeme előtt, örök belső szemrehányások közt élt.

Hogy feledni tudjon, némelykor elment a szomszédos nagyvárosba ünnepségekre és társaságba. Szerette volna, ha egy barát kitölti a lekében tátongó űrt, ám mikor eszébe jutott Walther, visszarettent a gondolattól, hogy társra leljen, mert bizonyos volt benne,

hogy szerencsétlenséget hozna rá. Oly sokáig élt szépen, csöndesen Berthával, oly sok éven át élvezte Walther barátságát, és most mindkettőjüket oly hirtelen ragadta el a halál, hogy élete olykor inkább különös mesének, semmint valódi életűtnak tűnt számára.

Egy fiatal lovag, Hugo csatlakozott a csöndes, bánatos Eckberthez, aki iránt látszólag igaz rokonszenvet érzett. Eckbert rendkívül meglepődött: amilyen kevéssé gyanította, olyan gyorsan nyerte el a lovag barátságát. Ettől kezdve gyakran voltak együtt. Az idegen minden lehetséges módon a kedvében járt, egymás nélkül szinte már ki sem lovagoltak, minden társaságban találkoztak, egyszóval, elválaszthatatlannak látszottak.

Eckbert csak rövid pillanatokra volt vidám, mert tisztán érezte: Hugo szeretete csak tévedés lehet. Amaz nem ismeri sem őt, sem a történetét. Megintcsak ugyanazt a régi vágyat érezte — teljesen föltárulkozni, hogy így bizonyosodjék meg, a másik igaz barátja-e. Aggályai és félelme a megvetéstől azonban visszatartották. Némely órán annyira meg volt győződve saját hitványosságáról, hogy azt hitte, ember nem is méltathatja figyelmére, hacsak nem teljesen idegen. Ám mégsem tudott ellenállni a kísértésnek, s egy magányos lovaglason egész történetét barátja elé tárta, és azután megkérdezte tőle, tud-e egy gyilkost szeretni. Hugo megindultan igyekezett vigaszt önteni a lelkébe, s Eckbert könnyebb szívvel követte a városba.

Úgy tűnt azonban, az a végzete, hogy a bizalom órájában mindjárt gyanú ébredjen benne, mert alig léptek a terembe, a számtalan gyertya fényében már visszatetszőnek látta a barátja arcát. Atsuhanni vélt egy kaján mosolyt és föltűnt neki, barátja szótlanlansága, hogy őt észre sem veszi, míg a többi jelenlevővel sokat beszélget. Volt a társaságban egy idős lovag, aki mindig Eckbert ellenségének mutatkozott, s mindig tüntetően érdeklődött Eckbert felesége és a vagyona után. Ehhez a lovaghoz csatlakozott most Hugo, és félrehúzódni látta gyanúját, úgy vélte, elárulták, és rettenetes indulat lett úrrá rajta. Miközben még mindig abba az irányba szegeződött a tekintete, egyszer csak megpillantotta Walther arcát, annak minden vonását, oly jól ismert alakját. Továbbra is arrafelé nézve most már bizonyos volt benne, hogy nem más, mint Walther beszélget az öregemberrel. — Iszonyata leírhatatlan volt; magán kívül rohant el, még azon az éjszakán elhagyta a várost, és sok bolyongás után visszatért a várába.

Nyughatatlan lélekként járt szobáról szobára, nem volt gondolat, ami megnyugtatta volna, fejében szörnyűségesebbnél szörnyűségesebb képek kergették egymást, s nem jött álom a szemére. Gyakran azt hitte, már megőrült, és mindez csak a képzelete szüleménye. Azután újból eszébe jutott Walther haláltusája, és még rejtélyesebbé vált számára az egész. Elhatározta, hogy útnak indul, hogy újra rendezni tudja a gondolatait; a barátság eszméjét, a társaság utáni vágyat örökre föladta már.

Csak ment, anélkül hogy tudta volna milyen úton, a vidéket, amerre járt, amúgy sem igen nézte. Amikor már néhány napja így, lóhalálában nyargalt egyre csak előre, váratlanul egy sziklarengetegben találta magát. Látta, eltévedt, s a kivezető utat sehol sem találta. Végül találkozott egy öreg paraszttal, aki egy vízesés melletti ösvényre vezette. Eckbert hálából néhány pénzdarabot akart adni neki, ám a paraszt kiverte őket a kezéből. — Esküszöm, szólt Eckbert magában, megint el tudnám hitetni magammal, hogy ez itt senki más, mint Walther. — Akkor újra odanézett, és az csakugyan nem volt más, mint Walther. Eckbert megsarkantyúzta a paripáját, és vágatott réteken és erdőkön át ahogy csak bírt, míg a ló kimerülten össze nem rogyott alatta. Eckbert mitsém törődve ezzel, gyalog folytatta az útját.

Alvajáróként kapaszkodott föl egy dombra, s mintha a közelből ugatás ütötte volna meg a fülét. A nyírfák közbesusogtak, és csodálatos hangon egy dalt hallott énekelni:

*Erdőmagány,
Jó itt újra.
Irígy nem bánt*

*Erre sem jár;
Oltalmam vagy
Erdőmagány.*

Ekkor Eckbert elméje és érzelmei teljesen fölmondták a szolgálatot. Nem találta a rejtély kulcsát — most álmodik, vagy egykor régen álmódott egy Bertha nevű asszonyról? A csoda egybemosódott a valósággal, elvarázsolt világ vette körül, és ő nem volt ura a gondolatainak, az emlékeinek.

Egy hajlott hátú, mankós öregasszony kapaszkodott a dombon fölfelé. — A madaramat hozod? A gyöngyeimet? A kutyámat? kiáltott Eckbertre. Látod, a bűn magában hordja a büntetést. A te Walther barátod és Hugo sem volt más, mint én.

Magasságos Isten! — mondta csöndesen maga elé Eckbert — micsoda irtózatos magányban töltöttem el akkor az egész életem!

Bertha pedig a húgod volt.

Eckbert a földre rogyott.

Miért hagyott el álnok módon? Ha nem teszi, minden szépen és jól végződött volna, hiszen a próbaidőt kiállta már. Egy lovag lánya volt, s az nevelését egy pásztorra bízta — az apád gyermeke volt.

Miért kísértett mindig ez a szörnyű gondolat? — kiáltott föl Eckbert.

Mert kora ifjúságodban egyszer hallottál atyádnál arról beszélni, hogy egyik lánya a felesége miatt nem nevelkedhetett nála, hiszen egy másik asszonytól született.

Eckbert megzavarodva, halálra váltan hevert a földön. Tompán, elmosódottan hallotta csak, amit az öregasszony beszélt, ahogy a kutya ugatott, és ahogy a madár egyre a dalát fújta.

*

Rövid szünet után Clara így szólt: Látja, kedves Anton, hogy mindnyájunk szemében a titkos borzadály könnyei csillognak, és úgy hiszem nagyrészt beváltotta Phantasusa ígéretét. De engedje meg, hogy megkérdezzem: a saját története ez az elbeszélés, vagy utáncöltés?

Nyugodtan saját alkotásomnak tarthatom, válaszolt Anton, hiszen nem emlékszem, hogy másutt olvastam volna hasonló történetet, és úgy hiszem, a földadatnak az is része volt, hogy csak magunk kitalálta meséket adhatunk elő — én legalábbis így értettem —, és remélem, ma minden barátom követi majd a példámat.

Ne ígérd meg ezt így általánosságban, vetette ellen Friedrich.

Természetesen, folytatta Anton, ha az ember pontosan el akarná mondani, milyen gyermekkori emlékek, milyen olvasás közben vagy teljesen jelentéktelen szóbeli elbeszélésekből megragadt képek állnak össze ilyen, úgynevezett eredeti művekké, úgy abból megint egyfajta különös, mesészerű történetet kerekíthetne.

Szörnyű, mondta Ernst, ha az ilyen apróságokat nagyon komolyan vesszük. Emlékszem, egy társaságban gyatra és sóltan anekdotákat adtak elő rosszul, s ezeket azután éppolyan savanyúan, borzalommal bírálgatták. Még ha ehhez hasonlótól itt nem is kell tartanunk, inkább szeretném, ha szép bíráink nem foglalkoznának túlzottan sokat a talajjal, melyből költeményeink sarjadnak; egy jelentéktelen álom, ha kicsit is megzavarják, könnyen teljesen hatását vesztheti.

A kérdésem, válaszolt Clara, nem kritikai érdeklődésből fakadt, hanem én — s ez talán gyengém is — igen sokra becsülöm egy költemény eredeti formáját, mert az invenció ereje számomra — a főnti művészetről a legnagyobb tisztelettel szólva — olyan egyedülállóan tűnik, hogy az a költő érdekel különösen, aki nem utánoz, hanem elsőként

mutat meg olyasmit, ami megragadja a képzeletünket. A drámai költő esetében, ha valóban az, az alkotás művészetének minden bizonynal egy másik fajtája jelentkezik mint az elbeszélőnél, hiszen természetesen szívesebben írtam volna én is inkább egy jelenetet az „Ahogy tetszik”-ből, mint a vígjáték alapjául szolgáló novellát. Az elbeszélő tárgyát, ha érdekes, földíszítheti és megemelheti, hogy az átalakítással ízlését és művészetét bizonyítsa, mégis szeretem megkérdezni: vajon kinek jutott elsőként eszébe a dolog, abban az esetben, ha az valójában nem történt meg?

Szívesen adok igazat Önnek, annál is inkább, mert talán így bátrabban fordulhatok a költeményemmel Önökhöz, hiszen legalább saját eredeti alkotásomnak tarthatom. Annyan természetesen nem, hogy a Vénusz elvarázsolt hegyéről való elképzelés általánosan elterjedt volt a középkorban, ám a Tannenhäuserről szóló költeményt annak idején, úgy, mint most, még nem olvastam. Ugyanilyen kevéssé ismertem a Nibelungokat, hanem csak a „Hősök könyvét”, melynek előszavában esik szó egy hőséges Eckartról, aki az ifjú Harlungokat védelmezi, és aki azután Hans Sachsnál és más költőknél gyakran közmondásosan fölbukkan, és aki mindig Vénusz-hegy előtt áll őrt. Ezekből az általános, határozatlan képekből — melyekhez még hozzávettem, és átalakítottam a hírhedt hammelni patkányfogó legendáját — született a következő költemény:

A hőséges Eckart és a Tannenhäuser

*A hős herceg, kinek
Burgundia hazája
Vad ellenségre lelt
A sík vidéket járva.*

*Szólt: engem ellen űz,
Bátorságom elillan,
Barátim holtra váltan,
Szolgám mind menekül!*

*Már nem mozdulhatok, ha
Fegyvert nem bír e kéz.
Hol késik, hol maradbat
Eckart, a hív vitéz?*

*Máskor véres csatában
Mindig mellettem állt,
De most inkább magában
Vigyázza otthonát.*

*Már elborít az ellen,
Elfognak, vár a vég —
Irbám gyáván nem mentem,
Itt balnom kell ma még!*

Tömöry Anna fordítása